

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

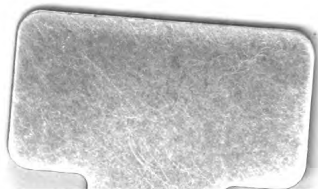
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

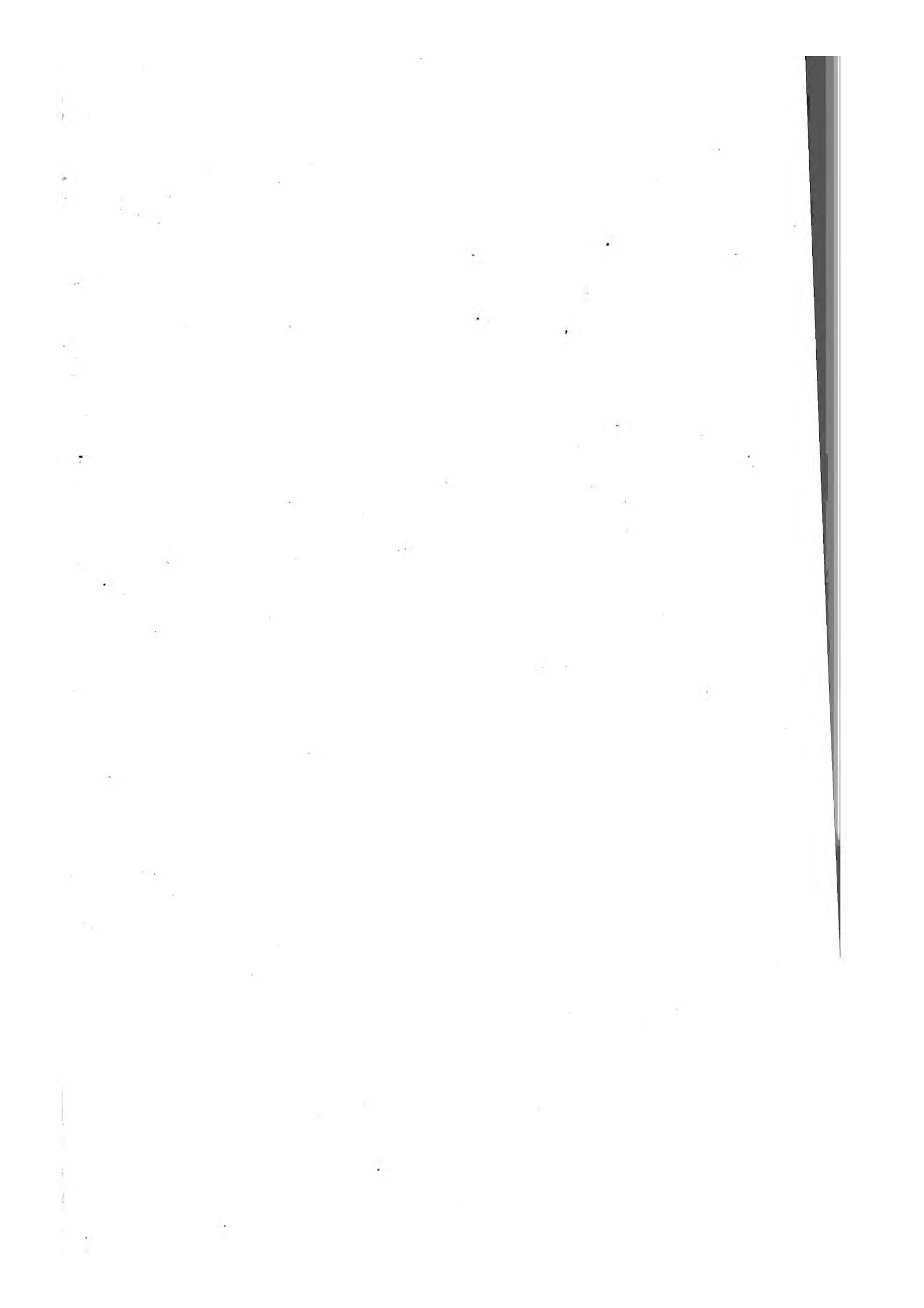
Table van Oud-en-Nieu... alphabetten

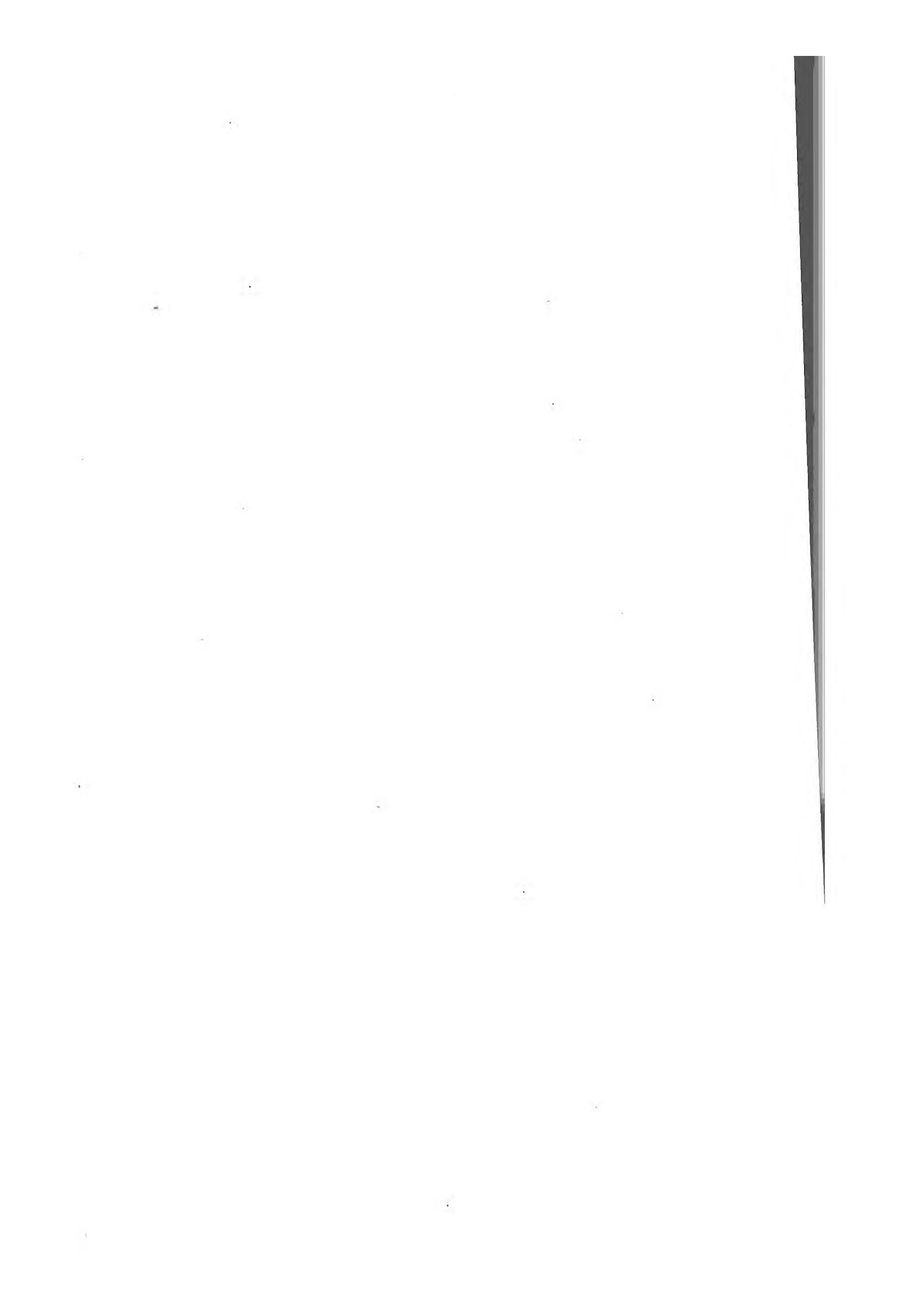
Karel Frederik
Holle

~~Sansk. 3. 144~~

25762 d. 3

T A B E L

VAN

OUD- EN NIEUW- INDISCHE ALPHABETTEN.

BIJDRAGE TOT DE PALAEOGRAPHIE

VAN

Nederlandsch-Indië

DOOR

K. F. HOLLE.

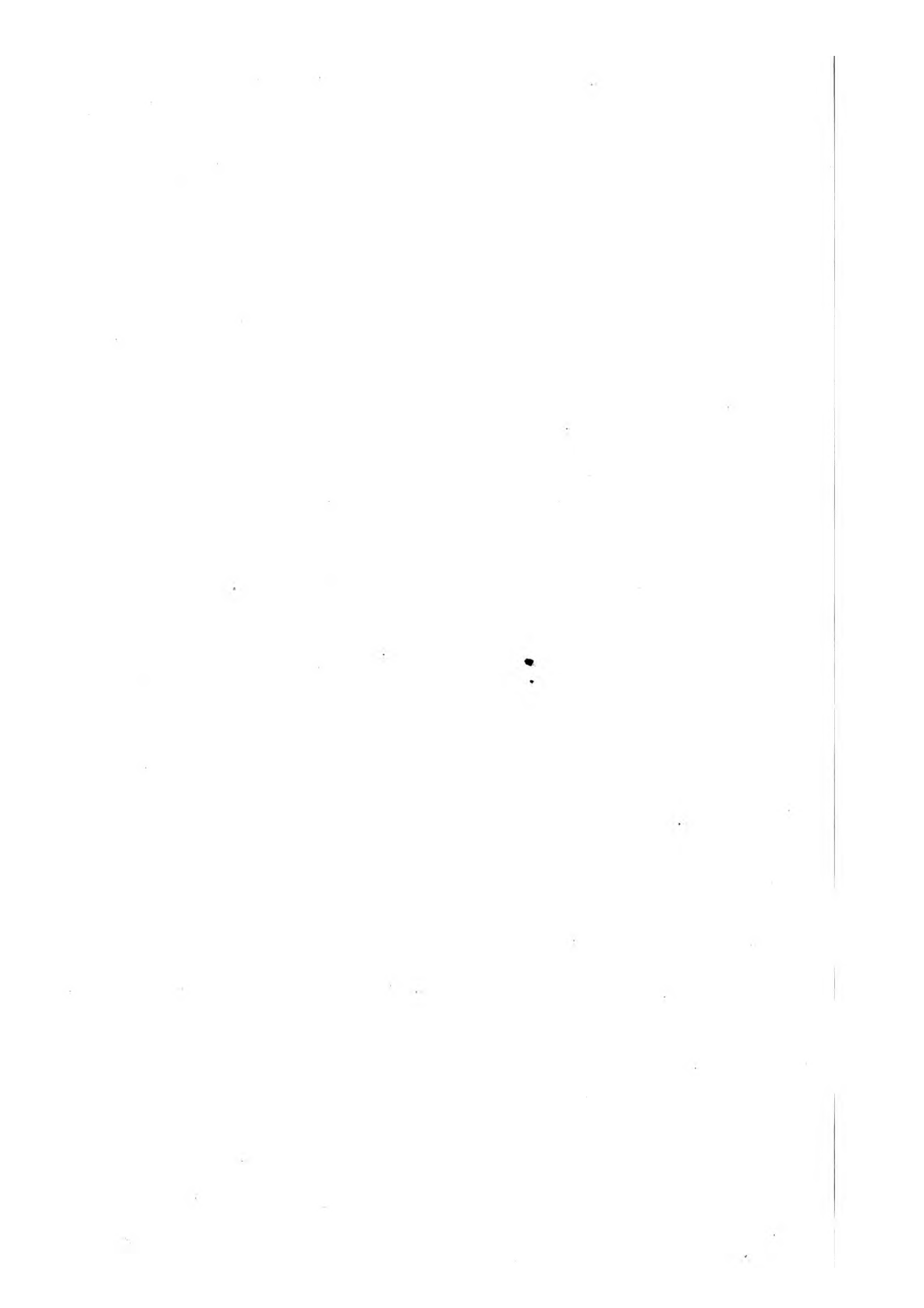
Uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen.

BATAVIA,
W. BRUINING & Co.

1882.

'S HAGE,
M. NIJHOFF.

15762 . d . 3 .

In 1864 bood ik het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen ter publicering aan eene tabel van alphabetten, getrokken uit eenige oude *Kawi-* en oud-*Soendasche* lontar-manuscripten, gevonden in de kampong *Tjiboeroej*, afdeeling *Limbangan*, residentie *Preanger Regentschappen*, welk aanbod verder tot een voorstel aan genoemd Genootschap leidde, om een onderzoek in te stellen naar de in de verschillende afdeelingen dezer Kolonie gebruikt wordende alphabetten.

Het Genootschap stelde de ter zake van de gewestelijke autoriteiten ontvangen berigten in mijne handen, waarop ik een begin maakte met de samenstelling eener meer uitgebreide tabel, waarin ook de oude alphabetten van *Java*, *Bali* en *Sumatra* door mij werden opgenomen, voor zoo ver ze toen onder mijn bereik waren; en daar later meer dan vroeger de opmerkzaamheid viel op de verwantschap der oude alphabetten van *Ned. Indië* met die van het vaste land van *Indië*, kwam ik er toe aan de laatste, zooveel ik daarvan kon magtig worden, ter vergelijking, in de tabel een plaats te geven.

Ware ik van den beginne in het bezit geweest van al de bronnen, welke mij later successievelijk onder de oogen kwamen, de rangschikking der alphabetten in de tabel zou er zeker door gewonnen hebben. Nu was ik genoodzaakt bij het reeds afgedrukte gedeelte telkens vervolgen te voegen, hetgeen meteen opheldert, waarom het jaartal 1877 als jaar van uitgave op den titel der tabel vermeld staat.

Het is er dus verre af, dat deze tabel een goed afgerond, geordend geheel vormt; en toch geloof ik niet geheel zonder vrucht te hebben gewerkt, door aan de ontcijferaars van oude inscripties en mss. een leidraad te bezorgen, welke met voordeel kan worden geraadpleegd.

Ook de vergelijkende palaeografie zal daardoor niet geheel ongebaat blijven, al ware het maar, dat door de zamenbrenging van 198 alphabetten zelfs voor den oppervlakkigen opmerker de onderlinge verwantschap dier alphabetten dadelijk in het oog moet springen.

Wat ik mij voorstelde, was de taak te vervullen van den opperman, het grove werk te doen en materialen te verzamelen, die onder de hand van kundige bouwmeesters kunnen helpen om er een gebouw uit zamen te stellen.

Ook nu nog zou ik de publikatie liever uitstellen, om een 50tal alphabetten, die ik sedert magtig werd en waaronder zeer belangrijke, daarbij op te nemen, tegelijk met nog eenige andere, waaromtrent ik inlichting vroeg, ware

het niet, dat het Genootschap (en niet geheel zonder regt) er prijs op stelde, de tabel spoedig te zien uitgegeven.

Hoewel noode, geloof ik aan 's Genootschaps verzoek te moeten voldoen, mij, zooals het mij in overweging gaf, voorbehoudende later (en kan het, niet al te laat) een vervolg-tabel na te zenden.

Een troost is 't mij, dat de gegevens, die ik tot een jaar geleden in handen kreeg, niet van dien aard waren, om een afgerond geheel te leveren, zelfs niet met de alphabetten, welke ik nog in portefeuille heb; en dit kan dus tot verontschuldiging dienen, dat de tabel niet met meer orde is zamengesteld. Wat ik deed, was, zooals gezegd, niet meer dan het bij elkaar brengen van materiaal, dat, later aangevuld, kan dienen om een ruim en volledig overzicht daar te stellen, wanneer ook van het vaste land van *Indië* alle gegevens bij elkaar zullen zijn gebracht, hetgeen, zoover ik weet, nog lang het geval niet is. Als men toch daar eens een tableau heeft zamengesteld van alle oude alphabetten, gerangschikt naar tijdsorde en de streek, waar ze te huis behooren of gevonden zijn, zal zeker ook voor N. Indië een beter licht opgaan omtrent de herkomst van zijn oude alphabetten.

Er ontbreken nu nog vele schakels, zooals, wat *Ned. Indië* betreft, nog onlangs bleek door het voor den dag komen van een alfabet van *Borneo* (Koetei), dat met de alphabetten van *Tjiroentën* en *Bëkasih* als het oudste alfabet van *Ned. Indië* kan worden aangemerkt en, volgens Professor KERN, van omstreeks 600 onzer jaartelling moet dateren. Zoo ook zal door het meer bekend worden der oude alphabetten van *Kambodja* duidelijk blijken, dat één type (het *Kawi*-type) van daar naar *Java* en misschien ook naar *Sumatra* moet zijn overgebracht.

De zoo even genoemde alphabetten zal ik opnemen bij die, welke ik voor de tweede tabel gereed heb; en ik hoop, dat die nog door andere zullen worden aangevuld, waardoor waarschijnlijk iets meer licht omtrent den oorsprong der *Ned. Indische* alphabetten zal opgaan. Eene meer volledige behandeling dezer aangelegenheid mij dus voorbehoudende, wensch ik hieronder kortelijk te vermelden, uit welke bronnen en hoe ik de tabel heb zamengesteld.

Behalve uit de gegevens, welke door de gewestelijke autoriteiten aan het Genootschap werden verstrekt van de alphabetten, op het oogenblik in de Buiten-bezittingen in gebruik, putte ik uit de *Makassaarsche Spraakkunst* van Dr. MATTHES, uit die voor het *Bataksch* van Dr. NEUBRONNER VAN DER TUUK ⁽¹⁾ en uit „*Les Manuscrits Lampongs*” van dienzelfden geleerde, uit de *Kawi*-oorkonden van Dr. COHEN STUART, terwijl ik wijders gebruik maakte van oud-*Soendasche*- en *Kawi*-mss., in de Soenda-landen gevonden, van facsimilé's van inscripties op steenen, van het Genootschap ter inzage ontvangen of mij door anderen daartoe afgestaan, en evenzoo van die, opgenomen in de Verhandelingen of het Tijdschrift

(1) Ook zijn werkje over Schrift en Uitspraak der Tobasche Taal.

des Genootschaps en in dat van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde. Ook stonden mij koperen, gouden en zilveren platen met inscripties ten dienste en nam ik kennis van inscripties op steen, in het museum des Genootschaps aanwezig, terwijl ik eindelijk kon putten uit oude mss. of documenten, welke Inlandsche hoofden mij ter inzage gaven. Evenzoo raadpleegde ik het werk van RAFFLES over *Java*.

Dikwerf genoeg betreurde ik geene gelegenheid te hebben meer bronnen te raadplegen, zoowel door gebrek aan tijd als door het niet aanwezig zijn daarvan in *Indië*. Toch geef ik den moed nog niet op, — te meer als anderen mij willen helpen, — om nog heel wat bouwstoffen bijeen te krijgen, die omtrent de geschiedenis van het schrift menige belangrijke bijzonderheid aan den dag kunnen brengen.

Wat betreft de alphabetten van het vaste land van *Indië*, putte ik hoofdzakelijk uit de volgende werken.

In de eerste plaats uit het belangrijke werk van JAMES PRINCEP en EDW. THOMAS, *«Essays on Indian Antiquities»* en uit het niet minder wetenswaardige boek van A. C. BURNELL, *«Elements of the South-Indian Palaeography.»* Verder uit het *«Journal of the Asiatic Society of Bengal»* ⁽¹⁾, het werkje van HODGSON, *«Illustrations of the Literature and Religion of Buddhists,»* dan het werk over *Kambodja* door de Fransche Regering uitgegeven, de verzameling van alphabetten van BALLHORN en de Verhandeling van Dr. A. BASTIAN over de Indo-Chinesche alphabetten (*Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, June 1867).

Voor al ten deze betreurde ik het gemis van bronnen, waartoe men hier moeilijk toegang kan krijgen, niet omdat ik de taak wilde aanvaarden een *volledige* verzameling te leveren van de alphabetten van het vaste land van *Indië*, maar alleen om, zoo veel mogelijk, typen bij elkaar te krijgen, die over de herkomst onzer alphabetten eenig licht kunnen werpen.

Wat toch uit de overlevering der Inlanders omtrent de kolonisatie dezer gewesten door Indiërs van het Vaste Land bekend is, is zoo vaag en verdacht, dat, willen wij er iets meer van weten, — al is het, dat er veel in duister zal gehuld blijven, — wij dit, behoudens enkele aanwijzingen, uit de geschiedboeken van het vaste land van *Indië* te putten, alleen kunnen bereiken door eigen onderzoek van de taal en de lettersoorten, om zoo doende stap voor stap tot betrekkelijke zekerheid te geraken.

Dat het Mohamedaansch fanatisme ons hier, — evenals het Christelijk fanatisme in *Amerika*, — leelijke parten heeft gespeeld, lijdt geen twijfel; alles zal wel bij de invoering van het Mohamedaansch geloof zijn in het werk gesteld om datgene, wat aan de vroegere godsdienst moest herinneren, door vernietiging in vergetelheid te brengen. Wat van tijd tot tijd aan den dag

⁽¹⁾ Vol VI Part. II. Inscr. kop. plaat Multay, id. Inscr. Kalingat, Inscr. Fast Behar v. IX P. I, Gaur-Alph. en Ahom-Alph. v. VI, Inscr. Tempels Bhuba newar id., Inscr. Behar v. VIII, Kop. Platen Asem v. IX P. II, Manipuri-Alph. v. XLVI/I.

kwam, ontsnapte meest aan de vernielingswoede, doordat het, evenals o. a. de Tjiboeroeische mss., naar verborgen plaatsen werd gebracht en schuil gehouden. De pandita's, welke tijdens de invoering van den Islam naar Tjiboeroej de wijk namen, hebben zeker daarom op die kampong een soort taboe gelegd om hoofden en priesters daaruit verwijderd te houden en hun godsdienstige mss. zoo voor vernietiging te vrijwaren; en van de 15^e eeuw af tot eenige jaren geleden is die taboe door de inwoners dier kampong gehandhaafd.

Vergis ik mij niet, dan zijn (behalve op *Bali*) slechts in de Soendalanden mss. betreffende den vroegeren godsdienst van *Java* overgebleven (Mss. *Galoeh*, *Bandoeng*, *Tjiboeroej*), die hun behoud dan ook aan onbekendheid te danken hebben gehad ⁽¹⁾.

Wij mogen van geluk spreken, dat er betrekkelijk nog zoo veel van de Javaansche literatuur is overgebleven, dank zij zoowel de vasthoudendheid van den Javaan aan oude gebruiken, als zijn eerbied voor alles, wat aan de voorouders behoorde; terwijl verder de tooverspreuken (djampe, djapa, mantra, radjah, etc.), zoowel op *Java* als op vele onzer bezittingen daarbuiten, kunnen getuigen, dat er, niettegenstaande den Islam, nog enkele brokken van het vroeger van *Indië* overgebragte geloof zijn blijven voortleven.

Hoe het met de lezing van oude inscripties en de ontcijfering der oude alphabetten een 20tal jaren geleden was gesteld, leert ons de in 1857 uitgekomen Bijdrage van Dr. FRIEDRICH over Inscriptiën van *Java* en *Sumatra* (Verh. Bat. Gen. v. K. en W. XXVI).

Daaruit blijkt, dat Dr. FRIEDRICH een der eersten was, die wat meer deed dan afgaan op de sedert zoo fantastisch gebleken uitleggingen van den Panembahan van *Soemenap*, die wel eenige alphabetten kon lezen, doch van het oud-Javaansch te weinig afwist en te weinig kritischen geest bezat om, met goed succes, zelfs den korten inhoud der inscripties weer te geven.

Dr. FRIEDRICH zou zeker nog veel meer geleverd hebben, als zijn rigting niet te uitsluitend Sanskritsch geweest ware en als hij meer werk gemaakt had van de volkstaal (oud- en nieuw- Javaansch en Soendaasch), welk gemis hem o. a. bij de verklaring van de inscriptie te *Buitenzorg* ⁽²⁾ leelijke parten speelde. Niettemin kan hij aanspraak maken op den naam van de eerste ernstige baanbreker te zijn geweest.

Na hem kwamen Dr. COHEN STUART, Prof. KERN en Dr. NEUBRONNER VAN DER TUUK, die FRIEDRICH's werk aanvulden; en thans zijn er nog maar weinig inscriptiën, die, zoo niet geheel, dan toch grootendeels kunnen gelezen worden.

Hoe weinig men vóór FRIEDRICH van oude alphabetten van *Java* wist, blijkt o. a. uit CRAWFURD, die beweerde of veronderstelde, dat het schrift van de *Batoe-toelis* te *Buitenzorg* een geheel eigenaardig Soenda-schrift is, ofschoon het, zoo als uit de tabel kan blijken, sprekend op het cursief-Kawi gelijk.

Is er na FRIEDRICH al heel wat gedaan, het is er nog verre af,

⁽¹⁾ De mss., gevonden op den Merbaboe, behooren ook tot deze en zijn blijkbaar van Soendaschen oorsprong of door Soendanezen geschreven.

⁽²⁾ Zie Tijdschr. Genootschap 1869 en 1881.

dat alle inscriptiën zijn gelezen; menig steen-opschrift wacht nog in het museum des Genootschaps en elders op ontcijfering; ook ontbreekt er nog veel aan, dat alle opschriften behoorlijk zijn ontleed en door een systematische ordening der daaraan te ontleenen feiten en gevolgtrekkingen over de zoo duistere geschiedenis van vroegere tijden althans een weinig meer licht is ontstoken, dan de inlandsche geschiedboeken en overleveringen ons geven.

Hoe vele vorsten-namen worden er niet in de *Kawi*-oorkonden en oud Soendasche mss. genoemd, waarvan de babads geen woord vermelden en ook de mondelinge overlevering zwijgt; hoevele plaats-namen komen daarin niet voor, die thans geheel zijn vergeten? Ook dan, — namelijk als alle bekende inscriptiën en oude handschriften zijn onderhanden geweest — zal het nog vrij moeilijk zijn, een meer volledig en chronologisch tableau te geven van de geschiedenis van het schrift in deze streken.

Dit, wat de bronnen betreft; hoe ik de tabel invulde, zal ik thans kortelijk vermelden.

Sommige inscripties waren te kort om er het geheele alfabet uit te halen, andere gedeeltelijk onduidelijk. Waar de schrijver van deze of van een mss. een vaste hand miste en er, even als bij ons, eenig verschil bestond in het schrijven van dezelfde letter, is getracht die te nemen, welke het beste de type terug geeft. Bij groot verschil is meer dan één type opgenomen.

Door nu en dan de toevlugt te nemen tot de inlandsche pen is getracht zoo getrouw mogelijk het oorspronkelijke terug te geven.

De volgorde van het Sanskrit-alfabet is in de tabel gevolgd.

Voor den niet Nederlandschen lezer teeken ik aan, dat, wat de transcriptie betreft, mijn *tj*, *tjh*, *dj*, *djh*, *nj* en *j* gelijk staan met de *c*, *ch*, *j*, *jh*, *ñ* en *y*, door anderen gebezigd. De *Ń* gaf ik terug door de *y*.

Daar het toch in deze voornamelijk betrof de alfabetten van *Ned. Indië*, nam ik de vrijheid, evenals o. a. Dr. COHEN STUART in zijne *Kawi*-oorkonden, de hier meest gebruikelijke transcriptie dier letters te blijven behouden.

Ik splitste *Java* in twee deelen, oost en west; niet om daardoor aan te toonen, dat die deelen ieder een afzonderlijk type bezitten, maar alleen met het oog op de plaats, van waar het alfabet afkomstig is.

Over het aantal typen een woord later; eerst wil ik hier enkele opmerkingen mededeelen, die mij bij de vergelijking der verschillende alfabetten voor den geest kwamen.

Allereerst, dat, — hetgeen reeds LASSEN vermoedde, doch anderen weêr voor enkele alfabetten in twijfel trokken, — als zeker mag worden aangenomen, dat alle alfabetten van dezen Archipel, voor zoover ze niet door het Arabische (jammer genoeg) vervangen zijn, afstammen van eenige typen, vroeger (denkelijk van de 2e of 3e tot op de 10e eeuw of iets later) in gebruik op het vaste land van *Indië*.

Het *Tamil*-alfabet der inscriptie van *Baros* daargelaten, heeft het alle waarschijnlijkheid, dat drie Indische hoofdtypen tot voorbeeld

voor onze alphabetten hebben gediend, namelijk het *Tjaloekja* alfabet ⁽¹⁾, dat van *Kambodja* en een soort *Nágarí*-alfabet.

Doch hierover straks; eerst eenige opmerkingen over de grondvormen van al de *Ned. Ind.* alphabetten.

Dat de tegenwoordige vorm der letters van *Java* (hierbij te rekenen *Bali*) en van *Sumatra* nog groote overeenkomst vertoont met de *Oer*-type en zijn latere wijzigingen, valt vooral in het oog bij vergelijking van de letterteekens k, g, p, j, l, w en h, die meer dan de meeste andere in alle alphabetten digt bij den *Oer*-vorm blijven. Daarna komen de tj, dj, b, m en r.

Slechts de alphabetten van *Celebes* en de daarvan (denkelijk van het oude) afgeleide van *Bima* en *Endeh* wijken, wat de vorm betreft, bijna geheel van de Indische af en — ware het niet, dat de klinker-teekens voor i, e, oe en o, wat hun plaatsing betreft (*boven*, *voor*, *onder* en *achter* de aksara) en de rangschikking der letters naar de spreekorganen, evenals de Indische alphabetten, een sterk bewijs leveren, dat die alphabetten ook van Indischen oorsprong zijn, — men zou er op grond van de gedaante der letters haast aan kunnen twijfelen. Slechts enkele letters vertoonen eenige gelijkenis. Men zie b. v. het oud Makassaarsche alfabet, waarbij voor de g, p, m en l wel eenige gelijkenis met de *Kawi*-alphabetten is te vinden. Dat alfabet was tot in de 17e eeuw in gebruik. Bedenkt men echter, dat *Celebes*, zooals de taal en vele oude bijgeloovigheden aantonen, evenmin als de andere eilanden van dezen Archipel, vrij is gebleven van Hindoe-invloed, dan valt het te gemakkelijker zich bij die bewijzen neder te leggen en aan te nemen, dat het *Makasser*- en *Boegis*-alfabet van Indischen oorsprong zijn en de maker er van alleen wat origineel heeft willen schijnen, door den vorm der letters te veranderen; tenzij het later mogt blijken, dat die verandering geleidelijk heeft plaats gehad, waartoe echter, geloof ik, weinig kans is.

Of er op *Celebes* in heel ouden tijd een alfabet is geweest, dat zich meer aan de Indische aansloot, kan welligt aan den dag komen als er, evenals onlangs onverwachts op *Borneo*, een oude steen-inscriptie wordt gevonden; ⁽²⁾ en ofschoon dit niet zeer waarschijnlijk is, omdat er tot nog toe niets van gehoord werd, zoo reken ik dit toch gansch niet tot de onmogelijkheden te behooren.

Hoe het komt, dat sommige letters meer dan andere in de meeste alphabetten digter bij den *Oer*-vorm zijn gebleven, is mij niet regt duidelijk. Welligt is grootere eenvoudigheid van den vorm daarvan oorzaak.

Hoe de vormveranderingen geleidelijk hebben plaats gehad, kan uit de ondervolgende voorbeelden blijken. Als men de oudste K, † naast de hedendaagsche Javaansche ꦏꦩ zet, zal men moeilijk toegeven, dat zij aan elkaar verwant zijn.

⁽¹⁾ Men lette ook op het alfabet van de inscr. v. KAIRA (of Tjaira?) No. 5 der tabel.

⁽²⁾ De rots-inscr. te *Sanggouw* schijnt ook in Indisch schrift te zijn geschreven en wel in een soort krulschrift, waarvan in *Indië* eenige nog niet onteijferde proeven zijn gevonden en op de inscr. van *Tjiroenten* een nog niet gelezen voorbeeld voorkomt. Zie o. a. Arch. Survey of India Vol. III fo. 155 en plaat XLV.

Plaatst men er evenwel de tusschenvormen bij, dan wordt de vervorming duidelijk.

Van \dagger tot \ddagger is niet heel ver en komt men gemakkelijk tot \mathfrak{M} , die zich laat terug vinden in de \mathfrak{M} .

Ook het kapje, dat in *Indië* later boven de opstaande streep is gekomen, vindt men in vele oud-Javaansche alphabetten terug: \mathfrak{M} , \mathfrak{M} .

Sprekender is echter de gelijkenis bij de G en P. — G, Indisch \mathfrak{A} vervolgens \mathfrak{B} ; *Kawi* \mathfrak{C} , later nieuw Jav. \mathfrak{D} , omdat, naar ik geloof, de Javanen, evenals bij de \mathfrak{E} het teeken voor de lange a (\mathfrak{F}) als tot de letter behorende aanzagen en dus van twee teekens één letter maakten.

De omgekeerde G = P: \mathfrak{G} Indisch, \mathfrak{H} *Kawi*, \mathfrak{I} modern Javaansch.

De P met een streep er bij J: \mathfrak{J} Indisch, \mathfrak{K} *Kawi*, \mathfrak{L} Javaansch.

De ophaal, neerhaal, ophaal L: \mathfrak{M} Indisch, \mathfrak{N} *Kawi*, \mathfrak{O} nieuw Javaansch.

De H: neer, op, neer: \mathfrak{P} Indisch, \mathfrak{Q} *Kawi*; \mathfrak{R} nieuw Javaansch.

Denkt men bij N (Jav.) het laatste been weg, dan heeft men denzelfden vorm.

Het onderscheid tusschen de latere alphabetten van *Sumatra* met het *Kawi*-alphabet van Java en van *Sumatra* (welk laatste kan gezegd worden gelijk te zijn aan dat van *Java*, wat namelijk de reeds van *Sumatra* bekende inscripties betreft, en waarschijnlijk van *Java* is overgebracht ⁽¹⁾) bestaat

(1) Zie hetgeen Prof. KERN zegt omtrent Aditya Warma van de Inscr. te *Pager Roejoeng* en de inser. op het beeld Mandjoe Çri. Bijdragen Kon. Instituut van Ind. L. T. en V. kunde, Deel VIII 3e volgreeks, 1873 en Notulen Genootschap, 6 Julij 1880, S IVa.

Prof. Kern zegt ter zake o. a.:

„Zoowel het Sumatraansch rots-opschrift als de op Java aan 't licht gekomen gedenkstukken, o. a. 't beeld van Manju Çri, leveren het bewijs, dat de leer, zooals die in de 14e eeuw op Java en Sumatra bloeide, dezelfde was als die der Noordelijke Buddhisten. Daaruit volgt, dat het Buddhisme op de Soenda-eilanden niet is ingevoerd uit Cejlon of Achter-Indië, maar uit Bengalen, Orissa of eenig ander deel van Noordelijk Indië. Voegen wij bij dit feit een ander, namelijk dit, dat schier alle Indische (Arische) bestanddeelen in den woordenschat van het Javaansch, Maleisch, enz., Sanskritsch zijn, en niet Prakritsch, dan krijgen wij de vaste overtuiging, dat zij die de Sanskritsche woorden invoerden, zoowel Brahmanisten als Buddhisten, niet uit zuidelijk Indië, maar uit noordelijke streken moeten gekomen zijn.

„Er is, wel is waar, in 't Jav. en Mal. een zeer beperkt aantal van Prâkrit-woorden voorhanden, doch zulks laat zich verklaren als een gevolg van handelsverkeer; immers ook uit het Tamil en Telugu zijn er woorden overgenomen. Het is volstrekt niet onmogelijk, dat er gedurende het lange verkeer tusschen voor-Indië en den Archipel ook wel eens volkplanters en avonturiers uit zuidelijk Indië zich ergens op Java en Sumatra gevestigd hebben, maar eenig zeker bewijs daarvan is nog niet ontdekt; (*) immers de overname van enkele Dravidische woorden zal wel niet als bewijs aangevoerd worden.”

(*) Alleen de vondst van een steenopschrift met oud Tamil-schrift op Baros wijst op een nederzetting van Tamil-volk aldaar.

hoofdzakelijk daarin, dat de *ronde* vorm voor de *hoekige* heeft plaats gemaakt, evenals het Duitsche letterschrift daarin grootendeels verschilt met het Latijnsche. Dit blijkt ten duidelijkste uit de volgende voorbeelden :

Kawi		Lampongsch		;
"		"		;
"		"		;
"		"		;
"		"		.

Deze voorbeelden behoeven niet met andere te worden vermeerderd, zij spreken duidelijk genoeg. Het Rëdjang en Pasëmah-alphabet is bijna gelijk aan het Lampongsche en wat het Bataksche betreft, daar zijn wel meer verschillen, maar, wat de k en g betreft, is de gelijkenis duidelijk, om niet te spreken van de dj, n en m.

Eene eigenaardigheid van de nieuwere alphabetten van *Sumatra* en *Celebes* is, dat ze geen secundaire letterteekens gebruiken, hetgeen bij de Kawi-alphabetten wel het geval is, ofschoon er een tijd is geweest, dat men ook daarbij slechts enkele letters als pasangan bezigde.

Om dat gemis aan secundaire letters te vergoeden heeft men bij enkele Sumatrasche alphabetten eenige letters gevoegd voor zamengestelde klanken, zooals ngka, ngga, ntja, nta, mba, mpa etc., hetwelk ook heeft plaats gehad bij de alphabetten van *Celebes*, terwijl er verder eenige teekens zijn uitgedacht om de n, ⁽¹⁾ j en w aan het einde van een woord uit te drukken (Lampongsch, Pasëmasch, Rëdjangsch). De teekens voor de j en w als sluitletter zijn denkelijk gevolgd naar de pengkal en de pasangan w, waarmede vooral dit laatste teeken eenige overeenkomst vertoont. Het Bataksch heeft zich ten deze echter onthouden.

Bleven de letters van de 7e of 8e eeuw tot het begin der 16e op *Java* vrij wel onveranderd, daarna kwam er meer grilligheid en, zooals de oud-Javaansche alphabetten sub 54 t/m 73 kunnen getuigen, vele letters werden vrij wel onherkenbaar. In later tijd verbeterde het schrift niet in fraaiheid en eenvoud, zooals kan blijken uit de alphabetten, voorkomende sub 95 t/m 109.

Dit laat zich trouwens verklaren door het feit, dat er geen pandita's en wikoe's meer waren om monnikenwerk te doen en dat, alhoewel men in den beginne ook voor Mohamedaansche boeken het Javaansche letterschrift gebruikte, dit spoedig, waar het geloofszaken betrof, moest plaats maken voor het Arabische, én om zijn heiligheid én omdat het voor dat doel beter geschikt is.

⁽¹⁾ Ook bij enkele Indische alphabetten is er een letter voor de m en n als sluitletter. Zie o. a. inscripties Badâmi. Ind. Antiquary Maart 1881.

Wanneer men het Maleisch, dat zeker vroeger algemeen met een zelfde soort letterschrift werd geschreven, als nu nog in enkele streken van *Sumatra*'s Westkust geschiedt, is gaan schrijven met Arabische letters, is, naar ik geloof, moeilijk uit te maken. Ik vermoed, dat dit in de 15e eeuw heeft plaats gehad of welligt een kwart eeuw vroeger.

In *Korintji* moeten nog oude tooverspreuken, op bamboe gegriffeld, worden bewaard, waarbij van het oude alfabet is gebruik gemaakt. Het is mij nog niet mogen gelukken daarvan één magtig te worden, evenmin als een geschrift van de Gajoe's, die zich van het Bataksche alfabet of een soortgelijk moeten bedienen, voor zoo ver ze niet tot den Islam zijn overgegaan.

Sedert de afsluiting der tabel ontving ik eenige schriftproeven van *Sumatra*, waarin enkele afwijkingen van de reeds opgenomen alfabetten voorkomen. Ik hoop die bij de vervolg-tabel op te nemen en verwacht, dat er nog wel meer eenigzins verschillende schrift-of lettervormen voor den dag zullen komen, te meer als eens een taalkundige zich op een gezet plaatselijk onderzoek naar oude mss. gaat toeleggen.

Zijn al de voornaamste typen thans bekend, wij weten zeker nog niet alles en veel hoop is er, dat met der tijd nog wel meer dan één belangrijke bijdrage voor de palaeografie zal voor den dag komen. En niet alleen verwacht ik van *Sumatra*, behalve mss., nog het ontdekken van enkele steen-inscriptiën, evenals van *Borneo*, — dat vroeger, behalve met *Indië*, verkeer had met *Java* en tot nog toe weinig bijzonders opleverde als overblijfsel van de eerste Javaansche kolonisten, — maar ik acht 't ook gansch niet onmogelijk, dat van de meer Oostelijke eilanden nog een enkele oude steen-inscriptie bekend zal worden.

Ook van oudere vormen van het Balinesche alfabet hoop ik in de vervolg-tabel meer gegevens te kunnen aanbieden dan thans. Dat, in strijd met hetgeen Dr. FRIEDRICH vermoedde, daar ook het Kawi-type bekend was, kan blijken uit alfabet No. 10.

Wat de cijferteekens betreft, de vorm daarvan verschilt zóó van de Indische, dat men op het eerste gezicht geneigd zou zijn aan het Ned. Indische cijferschrift alle verwantschap daarmee te ontzeggen. Toch valt bij vergelijking, b. v. van de cijfers voor 1, 2, 3 door PRINCEP opgegeven (bladz. 30 kolom 2 en 5 der tabel), eenige gelijkenis met de oudste Indische cijferteekens in het oog, die zelfs in de hedendaagsche Javaansche en Balinesche is behouden gebleven.

Voor de overige cijferteekens zal men te vergeefs naar een andere dan toevallige gelijkenis zoeken.

Daar de waarde der cijferteekens door hun positie wordt bepaald en in alle van *Ned. Indie* bekende cijferteekens het decimale stelsel heerscht, moet het cijferschrift, althans voor zoo ver het tot ons is overgekomen, uit *Indie* zijn overgebracht in of na de 6e eeuw.

De oude Javanen schijnen al heel spoedig letters in de plaats der In-

dische cijferteekens te hebben aangenomen, doch of zij daarbij willekeurig te werk gingen, dan wel aan de letters eenige beteekenis hechtten, is moeilijk uit te maken.

Let men er echter op, dat tusschen de oud-Javaansche en oud-Soendaneesche cijferteekens verschil bestaat (Jav. ᮊ of ᮃ = 8, ⁽¹⁾ Soend. ᮊ) en dat het moeilijk is b. v. in de ᮊ en ᮃ een beteekenis te vinden, die op de woorden 4 en 5 betrekking heeft, dan mag men vrij gerust aannemen, dat hier willekeurig is te werk gegaan.

Daar verder aan de oude Javanen en Soendanezen moeilijk zooveel ontwikkeling kan worden toegeschreven, dat zij op eigen hand een decimaal cijferstelsel zouden hebben uitgevonden, zoo kan gerust worden aangenomen, dat zij met het alfabet of de alfabetten ook de cijferteekens van Indische kolonisten hebben overgenomen, waartoe te meer pleit het gebruik van de 0 voor leeg blijvende cijferplaatsen.

Volgens Dr. FRIEDRICH kan men op een Kawi-inscriptie van 1038 van ᮊᮧᮒᮦ *Nágarí*-cijferteekens waarnemen (Verh. Gen. deel XXIII, fol. 9 Jav. oudh.).

Zoo als hiervoren gezegd, bij de tegenwoordige bewoners van *Java* is zoo goed als niets bekend omtrent den tijd, waarop, en de plaatsen, van waar het Indische schrift hier is ingevoerd. ⁽²⁾ De gewone [geschiedverhalen (babad) schrijven dit toe aan den vorst ᮊᮧᮒᮦ , die zelf op *Java* zou zijn gekomen, doch dat men hier de klok heeft hooren luiden zonder te weten, waar de klepel hangt, behoeft geen lang betoog.

Toen ik het laatst *Solo* bezocht, deelde een der Prinsen mij mede, dat er nog een heel oude babad was, slechts ten Hove voor enkelen toegankelijk, waarin over oude, vervlogen tijden menige bijzonderheid voorkwam; de naam van deze babad zoude zijn het boek der Koningen (Poestáká rádjá).

Op mijn verzoek deed het Genootschap moeite in het bezit daarvan te komen en mogt van den onlangs overleden Prins ᮊᮧᮒᮦ *MANGKOE NAGARA* een copy van dat handschrift ontvangen.

De kennismaking er meê stelde mij erg te leur, want, evenals bijna alle babads, bevatte het minstens voor $\frac{9}{10}$ fictie en had de steller zijn geweten als geschiedschrijver ook hier den ruimen teugel gevierd. De jaartallen zijn bovendien hoegenaamd niet te vertrouwen. De Poestaka Radja is van latere bewerking en wordt gezegd tijdens den Sultan van *Demak* uit oude mss. te zijn samengetrokken. ⁽³⁾

(1) Nieuw Jav. ᮊᮧᮒᮦ

(2) Bij de tegenwoordige Javanen en Soendanezen is het oude schrift geheel vreemd. De laatste Javaan, die er meê bekend was, was de Panembahan van *Soemenap*, die *RAFFLES* vertalingen van inscripties leverde, welke gebleken zijn alle deugdelijkheid te missen.

Met zijne kennis van het oud-Javaansch was het dus droevig gesteld.

(3) Zie ter zake Notulen Genootschap 8 Junij 1880 § VI.

Nadat daarin is vermeld, dat de vorst ÇAKA zich, na in zijn rijk *Soerati* het onderspit te hebben gedolven voor een anderen vorst, naar het eiland *Java* begaf en verder van eenige latere volksverhuizingen uit *Këling*, *Selang* en *Siëm* via *Sumatra*, *Borneo* en *Celebes* is gewaagd, wordt omtrent de eerste invoering van het letterschrift het volgende gezegd:

„In de maand *Kartika* van het Zonnenjaar 291 of het Maanjaar 299 kwam *BATARA PANJARIKAN* (?), nadat hij *Brahmaan* was geworden en den naam *BRAHMANA ÇRITA* had aangenomen, naar het eiland *Java*, 8 *Brahmanen* van den overwal medenemende, met name *Br. SATIJA*, *WALMIKIJA*, *LODDHA*, *AGRĚSTI*, *KIRATA*, *ISTHIRA*, *SI TODDHA* en *WAGNA*. Deze verspreidden na hunne komst het letterschrift, zamengesteld als volgt: p, ph, b, bh, m, tj, tjh, dj, djh, nja, t, th? d, dh? n, t, th, d, dh, n, k, kh, g, gh, ng, j, r, l, w, s, ç, sh, h, a, i, e, o, oe, rĕ en lĕ.”

„Later (zoo verhaalt het ms. op een andere plaats) en wel in het Zonnenjaar 318 of het Maanjaar 327 veranderde de *Maha radja KANO* het door den *Brahmaan ÇRITA* meêgebracht alfabet en verspreidde het gebruik er van onder zijn onderhoorigen.”

Eindelijk wordt nog gemeld, dat in het Zonnenjaar 497 of het Maanjaar 512 een *Brahmaan* van *Hindoestan* kwam, genaamd *Brahmana WÎÇAKA*, die het *Nâgarî*-alfabet invoerde (*angĕlarakĕn woewoelang aksara dewa-nagari*) en veel *pandita's* dit aannamen.

Ofschoon hier wel eenige waarheid ten gronde ligt, namelijk dat het eerste letterschrift door Indische *Brahmanen* op *Java* gebragt en later gewijzigd is, zoo kan aan de jaartallen weinig waarde gehecht worden, al is het zeer aannemelijk, dat in de 3e eeuw of daaromtrent het Indische letterschrift op *Java* is ingevoerd. Ook de rangschikking der letters, zooals die is opgegeven, al komt zij niet geheel overeen met die der Indische alfabetten, getuigt, dat er bij den *Javaan* nog iets van een andere rangschikking der letters dan de tegenwoordige in 't geheugen is gebleven. Doelt de latere verandering op een wijziging der gedaante alleen, dan heeft ook dit de waarschijnlijkheid voor zich; niet echter, wanneer er wordt bedoeld op de tegenwoordige volgorde der letters van het *Javaansche* alfabet, die in veel lateren tijd, toen men niet meer aan oud *Kawi* deed, moet zijn tot stand gekomen, — in een tijd echter, toen er nog meer geestelijke gemeenschap was met *Bali*, dat ook de nieuwere volgorde in zijn alfabet heeft overgenomen.

Opvallend is, dat de tegenwoordige volgorde van het *Lampongsche* alfabet veel heeft van die in de *Poestaka Radja* vermeld, vooral wat betreft de plaats, die de labialen innemen.

Dat er van meer dan eene streek van *Indie* en in verschillende tijdperken kolonisten naar *Java* zijn getrokken, is reeds door velen vermoed en vindt bevestiging zelfs in het weinige, dat reeds omtrent de oude alfabetten is aan het licht gebragt.

Voor zoo ver ik mij een voorloopig oordeel durf aanmatigen, hebben wij in *Ned. Indie* drie hoofdtypen:

- I. het Tjaloekya of Wenggi-type;
- II. het Kambodja-type;
- III. een Nâgarî-type.

TYPE I, dat tot nog toe alleen in *West-Java* ⁽¹⁾ en in *Koetei* is gevonden, houd ik, ook op gezag van hetgeen Prof. KERN ter zake schreef, ⁽²⁾ voor het oudste tot nog toe voor den dag gekomen N. Indisch schrift; en

(1) Zie No. 80 en 81 der tabel; de inscriptie van *Bekasik* nabij *Batavia* (Not. Genootschap 4 Jan. 1881, § VII) is bij de tabel nog niet opgenomen.

(2) Op mijne vraag omtrent den ouderdom dier inscriptie en de herkomst des schrijvers deelt Prof. K. mij o. a. het volgende mede: „Aan de taal is volstrekt niets te merken, uit welke streek van *Indië* de vervaardiger is, of beter gezegd, men kan gerust beweren, dat de oprichters reeds lang, zoo niet te *Koetei*, dan toch op *Java* of *Kambodja* gewoond hebben. Dat blijkt uit de omstandigheid, dat de Anuswâra voor G en S vervangen is door de ng, hetgeen nooit op Voor-Indische inscriptiën plaats heeft, (*) daarentegen de vaste regel is met alle stukken uit *Kambodja*, in alle *Kawi*-geschriften en tot heden toe in het Javaansch, Maleisch, enz.

„Het schrift wijst op de „Central provinces” of streken langs de *Godâwari* en de *Narbadda*, zuidelijk van het *Windhya*-gebergte, als oorsprong. Het verschilt niet noemenswaardig van het *Wengi*-alfabet bij BURNELL. Maar ik geloof niet, dat het direct van die streken naar *Koetei* is overgebracht, wegens de vermelde eigenaardigheid, dat de Anuswâra vervangen is door de ng.

„Nu vindt men in *Kambodja* twee hoofd-alfabetten; dat waarin de stukken van Sûrya Warman, door mij bekend gemaakt in de *Annales de l'extrême Orient*, en een ander, dat weldra in deze *Annalen* zal verschijnen, gebruikt op eene door mij ontcijferde inscriptie van Bhawa Warman. Het laatste is ouder dan het eerste, Sûrijawarman's datum is 755 van Çaka. Bhawa Warman's schrift acht ik te zijn van de 5de eeuw.

„Nu Bh. W. schrift is ook klaarblijkelijk uit *Wengi* afgeleid. Ik vermoed dus, dat het *Wengi*-schrift, of iets daarmêe overeenkomende, ingevoerd is in *Kambodja*, in de Soenda-landen en op *Koetei*, en later verdrongen is door de type Sûrya-warman en *Kawi* (Javaansch).

„De vervanging moet hebben plaats gehad tusschen 400 en 800, misschien door Boeddhistischen invloed, hoewel S. W. geen boeddhist was, noch zijn eerste Minister, wel daarentegen een deel zijner onderdanen.”

In een vroeger schrijven zegt de Heer K. nog: „Terecht merkt gij op, dat het schrift behoort tot dezelfde familie als dat van *Tjiroenten* enz. en dus vrij wel afwijkt van het *Kawi* (Javaansch) en meest gebruikelijk *Kambodja*-type. Ik houd de inscriptie wegens de lettervorm voor zeer oud, want zelfs in de streken van *Indië*, waar de *Gupta*- en *Calukya*- en *Walabhî*-type het langst bewaard is, geloof ik niet, dat men na de 7e eeuw de driekante W aantreffen zal.”

Tot zoover Prof. KERN.

De vraag kwam onlangs bij mij op, of de vorsten, in de inscriptiën te *Koetei* Môela Warman en in die van *Tjiroenten* en *Bekasik* Poerņa Warman genoemd, welligt niet verwant zijn aan de Warmas, welke in de 4de tot in de 8ste eeuw in *West-Magadha* regeerden en waaronder (in de 6de eeuw) ook een Purņa Warman voorkomt (Arch. survey of India vol III f 13⁵/₇.) dan wel aan de Warmans van *Kambodja*, wier inscriptie Prof. KERN ontcijferde.

Onder het afdrukken dezes vestigde de Heer van der Chijs mijne aandacht op een inscriptie, opgenomen in the *Indian Antiquary* vol IX 1880 No. 100, waarvan het schrift bijna geheel overeenkomt met dat van *Tjiroentën*.

(*) Op een inscriptie in den tempel van Bhuta-natha, Badâmi, komt de combinatie $\frac{427}{000}$ voor.—Zie *Ind. Antiquary* Maart 1881. Zie ook inscriptie op een pilaar te Gûlgân-pode Id. Februarij 1881.

zoolang van Oost-*Java* geen oudere vormen voor den dag komen, kan hieruit worden afgeleid, althans vermoed, dat de Indische kolonisten het eerst op West-*Java* voet aan wal zetten. Daarvoor pleit ook, dat al de inscripties met dat karakter in Sanskrit zijn opgesteld.

De gelijkenis dier typen met het Tjaloekya- of Wenggi-type (zie No. 143, 147 en 179 der tabel) is reeds in het licht gesteld door Prof. KERN en Dr. COHEN STUART. ⁽¹⁾

Het is geenszins onmogelijk, dat het in de 4e of 5e eeuw naar *N. Indië* is overgebracht. Welligt bestond er zelfs verband tusschen de Indische kolonisten op *Borneo* en die op West-*Java*.

TYPE II is denkelijk van lateren tijd; de oudste bekende dagteekening is van 762 van ÇAKA. ⁽²⁾ Die type kan als de meest algemeene worden aan-

Omtrent dit letterschrift zegt de berigtgever, de Heer J. F. Fleet o. a. het volgende: „The upper six lines are in beautifully-cut characters of radically the same class with those of the early Chalukya and Kadamba-grants, wich J have published.

„They have, however, certain distinct peculiarities and refinements of their own; and the only inscription known to me, the characters of wich are of precisely the same type, are: 1°. the Pallava-grant of Vishnoegôpa varmâ, wich J have published at vol. X. p. 50, and 2°. the Pallava-grant of Atti-varmâ, wich J give below. But in Plate XII of his South-Indian Palaeography, second Edition, Burnell gives an alphabet from a Pallava stone-inscription at the Seven Pagodas, referred by him to about A. D. 200, the characters of wich are of the same type, though highly modified and evidently of later date; he names them the Exstern Châra-ar Pallava Alphabet, and, at p. 35 of his book, states that it was confined to the old Tandainâduar Pallava kingdoms Conjeveram, and that the introduction into Tandainâdu is probably to be placed about the fourth century.”

En verder:

„The date is, unfortunately, entirely obliterated; but the fragment is, of course, of at least earlier date than the earliest chalukya inscription at Bâdâmi, wich is dated Çaka 500.”

Uit die zelfde streek, namelijk Bâdâmi, zijn nog een menigte van deze inscriptien voor den dag gekomen, behoorende tot dezelfde type als de alphabetten van Tjiroenten, Bekasih en Koetei (zie Indian Antiquary vol X), die ik in de vervolg-tabel denk op te nemen, omdat zij voor vergelijking van veel waarde zijn.

Een alphabet, dat ook groote gelijkenis vertoont met de onderwerpelijke, is gevonden op een pilaar te Bijamandargargh en afgebeeld in the Archaeological Survey of India vol. VI Report of a Tour in eastern Rajputana bij A. C. L. Carlyle, die bladz. 60 o. a. zegt:

„The style of the alphabetic characters displayed in this inscription is very peculiar, and different from anything wich J have observed before; and in fact the letters are not like any of the hitherto known forms of the ancient sanskrit alphabetic character. Every letter is systematically bent in at an acute angle, on the left side, wich gives the inscription al to gather a very peculiar appearance.”

Deze inscriptie is óf van de 4e óf van het begin der 6e eeuw.

⁽¹⁾ Zie Noot 2 op bldz. 12.

⁽²⁾ Een opmerkelijke gelijkenis met een menigte oude Kambodja-alphabetten vertoont het alphabet sub No. 168, dat, evenals deze, als ornament niet één, maar twee kapjes of elkander den rug toekeerende krullen heeft . — Dat alphabet is van het begin per 10e eeuw.

De platen zijn afkomstig van het Soerabajasche en staan in verband met No. VIII der Kawi-oorkonden van C. St., dat echter met andere letter is geschreven.

gemerkt en heeft zich verspreid over Oost- en West-*Java*, en wordt ook op *Bali* en *Sumatra* gevonden.

Wat er meê geschreven werd, is op weinige uitzonderingen na Kawi of oud-Javaansch en oud-Soendaasch. Opvallend is de gelijkenis met het oude Kambodja of Khmer-alphabet, waarvan sub No. 182 der tabel twee voorbeelden zijn opgenomen en bij de vervolg-tabel nog eenige andere zullen worden gevoegd. (1)

Dat type is, in de Soendalanden althans, tot in de 15e eeuw in gebruik gebleven. Op Java is het denkelijk iets vroeger in onbruik geraakt.

Daarvan bestaan verscheidene variëteiten, die én aan verandering op *Java* zelf én aan later overgekomen kolonisten kunnen worden toegeschreven. Het eerste denkelijk in grootere mate.

In de eerste plaats de variëteit zonder kapje , gelijkende meer op de Açoka-type en die met een kapje , in navolging denkelijk van een of meer alphabetten, overeenkomende met No. 2 tot 6 der tabel.

Deze twee typen zijn zoowel in Oost- als in West-*Java* voorhanden, alsmede een type met even dikke op- en neer-halen en een met meer dikkere neer-halen, waarbij aan den vorm meer zorg is besteed en een groote graad van fraaiheid is verkregen .

De eerste type, welke meestal een weinig naar de regter kant overhelt, is als *cursief kawi*, het andere als *kwadraat kawi* bekend. Het laatste heeft meestal regtopstaande letters, komt meestal voor op koperen platen en, met inkt geschreven, op de oude mss. der Soendalanden.

Verder is in het Madioensche (het oude rijk *Daha*) en in West-*Java* een gefigureerde letter ontstaan (zie No. 162 en 169 der tabel); en in de Soendalanden nog een eenigzins afwijkend type (zie No. 91 en 92) voor schrift, gegriffeld op bamboe of lontarblad; terwijl eindelijk nog een gewijzigd type is ontstaan in de buurt van *Madioen* en *Kediri* (No. 163—166 der tabel), waarvan het mij nog niet is gelukt alle letters te huis te brengen, evenals van het alphabet No. 162, waarvan specimina zijn opgenomen in het Tijdschrift des Genootschaps Deel XXI, fol. 147, welke inscripties nog op verklaring wachten, evenals de zevenregelige van *Soekoeh*, waarvan in het werk van RAFFLES een oogenschijnlijk met zorg gemaakt facsimile voorkomt, (2) dat ook eenige afwijking van de hoofdtypen vertoont.

Dat er gemeenschap tusschen *Java* en *Kambodja* bestond, blijkt niet alleen uit de geschiedboeken van dat laatste land, maar ook uit oud-Javaansche parçâsti's (3), waarin Khmer genoemd wordt, en uit oud-Soendasche mss.

(1) Zie ook bijdragen Prof. KERN in *Annales de l'extrême Orient*, Mei en September 1880.

(2) Zie ook *Verhandel. Genootsch. Deel XIX en Bijdr. Kon. Instit. T. L. en V. k., D. VI 1863, fo. 285 en Tijdschrift Genootschap jaargang 1854, als ook verhandel. Gen. Deel I, 1843.*

(3) Zie o. a. die, vertaald door Prof. KERN: *Verslagen en Mededeelingen Kon. Acad. v. Wetenschappen. Amsterdam, Afd. Letterkunde, Deel X, Eerste Stuk.*

van de 15e of het begin der 16e eeuw, waarin ik o. a. van een veldtogt naar het land *Kĕmir* vind gewag gemaakt.

TYPE III, tot nog toe slechts gevonden in het Malangsche en te *Pram-banan*, houd ik voor het jongste der ingevoerde alphabetten, evenals die, waarmee achter een paar bronzen Boeddhabeeldjes de boeddhistische grondspreuk: „Je Dharma hetoe prabhawa” enz. is geschreven. (1) Jaartallen zijn mij ten opzichte van deze type niet bekend geworden.

Behalve opgenoemde hoofdtypen hebben wij nog een oud-Tamil type op een inscriptie van *Baros*, die nog op ontcijfering wacht, waartoe de hulp van de taalgeleerden in *Britsch-Indië* is ingeroepen, terwijl enkele ringen van *Sumatra* en een gouden plaat, gevonden in een „tope” aldaar, Nâgarî-karakters vertoonen en één ring letters heeft, overeenkomende met het Bengali-alphabet, die daarom denkelijk van lateren tijd is.

Een rots-inscriptie van *Klein-Karimoen*, onder *Biouw*, is nog niet kunnen worden ontcijferd (Zie o. a. Notulen Genootschap 6 Oct. 1874 § IIi).

De stof, waarop geschreven of waarin gebeiteld werd, is voor:

I. *Java*:

steen (trachiet); goud (2), zilver, brons en koper, lontarblad, bamboe en daloewang, zijnde een grof soort papier, geklopt uit de bast van de Sae. Dit evenwel in lateren tijd, terwijl nog later van Chineesch papier en nu bijna algemeen van het onze wordt gebruik gemaakt. De bronzen werktuigen, in vroegeren tijd gebruikt om daloewang te kloppen, worden nog hier en daar aangetroffen, vooral op zoogenaamde heilige plaatsen (kaboejoetans), waar ze met eerbied worden bewaard. Daloewang wordt zelfs hier en daar nog gemaakt, maar meestal slechts voor pakpapier;

II. *de Soendalanden*:

steen (trachiet), koper, lontar-blad, nipah-blad, bamboe, daloewang, inlandsch katoen (boëh), Chineesch papier en Europeesch idem; de twee laatste van lateren tijd.

Van de Javaansche mss. kan niet worden gezegd: „scripta manent,” want, voor zoover ik weet, zijn er nog geene voor den dag gekomen met het oude Kawi-karakter.

De oudste dateren, geloof ik, van de 11e eeuw, welligt iets vroeger.

Anders is het gesteld met de mss. uit de Soenda-landen, hetzij in Kawi, hetzij in oud-Soendaasch.

Het oudst bekende (een Ardjoena Wiwâha) dateert van 1256 van *Çaka* of 1334 A° Dⁱ en de jongste mss. in oud karakter van 1440 van *Çaka* of het begin der 16e eeuw. Dat eerste ms. is denkelijk het oudste

(1) Zie omtrent deze inscripties: Verhandelingen Bat. Genootsch. v. K. en W., Deel XXIII en XXVI en Notulen 2 Dec. 1879 § III, (Inscr. achter bronzen beeldje Jogjakarta en Inscr. Baros.)

(2) Zie Not. Gen. deel XVII, bladz. 95 Piagem op gouden plaat in Britsch museum.

bekende ms. van *Java*. Het kwam met nog andere Kawi-mss. van cosmogonisch-mythologischen aard en enkele oud-Soendasche uittreksels daaruit, te voorschijn uit een kaboejoetan in het Bandoengsche en werd door den vorigen Regent van *Bandoeng* genaast. Thans zijn die mss. aan het Genootschap in bewaring gegeven en ik hoop, dat zich eerlang iemand zal aangorden om ze in behandeling te nemen en ons wat meer omtrent de godsdienstige denkbeelden der oude bewoners van *Java* mede te deelen dan wij tot nog toe weten.

Opmerkelijk is, dat vele Soendasche mss. uit dien tijd, — ook dat van 1334, — zijn geschreven met inkt op nipah-blad, terwijl, zoover mij bekend is, van *Java* slechts gegriffelde mss. zijn voor den dag gekomen. Ook van den Mërbaboe zijn met inkt in Kawi-kwadraat-letter geschreven mss. voor den dag gekomen, doch, zoo als gezegd, bij inzage bleek mij, dat ze uit de Soenda-landen afkomstig zijn, kenbaar niet alleen aan enkele Soendasche woorden, maar ook aan Soendasche volzinnen, die er in voorkomen.

Ook de inhoud is van denzelfden aard als die der zoo even genoemde Soend. Kawi-mss. en voor de kennis der godsdienstige begrippen van de 15e en 16e eeuw niet onbelangrijk.

Bij wijze van uitzondering bevindt zich op den *Dyeng* een korte rots-inscriptie met een soort inkt geschreven van het jaar 1130 (van *Çaka?*)

Om te doen zien, hoe ver de oude Soendanezen het in de schrijfkunst bragten, laat ik achter de tabel een F. S. volgen van eenige bladzijden uit een viertal oud-Soendasche mss. (1).

Ook twee mss. op daloewang, denkelijk van het begin der 16e eeuw, kwamen uit de Soenda-landen te voorschijn. Een er van (2) is op dezelfde wijze in elkaar gevouwen als de mss. op boombast der Batakkers en Lampongers, en aan de beide einden aan een plankje bevestigd, die als band dienst doen.

De lontar- en nipah-mss. zijn in het midden van een gat voorzien om een touw door te laten, terwijl ze hetzij door een houten, hetzij door een bamboezen plankje aan beide einden beschut worden. Het touw wordt dan om het heele ms. eenige keeren heengewonden en met een houten of hoornen pen, die zich aan een der einden van het touw bevindt, vastgestoken.

Andere mss. worden in doosjes bewaard, terwijl de bladen evenzoo door een touw, dat door het midden loopt, worden bij elkaar gehouden.

Enkele van die doozen zijn in de Soenda-landen rood verlakt en van bloemwerk voorzien.

De eerste en laatste bladzijde is meestal onbeschreven en de eerste bladzijde schrifts meestal ongenummerd. Blad 2 begint dus met 1 en dan niet op de eerste bladzijde, maar op de keerzijde.

Sommige mss. zijn niet genummerd; enkele hebben in stede van nummers de letters van het alphabet, terwijl enkele mss. niet aan een touw

(1) Bij het op steen brengen zijn de bladzijden van 3 en 4 door elkaar geraakt, hetgeen er trouwens hier minder toe doet als zijnde slechts een schriftproef.

(2) Tabel No. 87.

geregen, maar op 3 houten of hoornen pennen geschoven zijn, die in het midden en de twee uiteinden van het onderste plankje zijn bevestigd en ook door het bovenste plankje heenloopen, als het mss. dikt is.

Omtrent de gereedschappen, voor den schrijver benoodigd, vind ik in een oud Soendaasch ms. van 1440 van *Çaka* het volgende: gagaman sang pandita ma: kalakatri, peso-raoet, peso-dongdang, pangot, pakisi ⁽¹⁾. Behalve van de kromme messen (peso-raoet en peso-pangot), ook nu nog in gebruik, weet men mij hier omtrent de andere gereedschappen geen uitkomst te geven.

De inkt, welke prachtig is, zwart en glanzend, werd denkelijk vervaardigd van fijn roet (o. a. verkregen door het verbranden van aardhars, damar sela) en een soort gom, welligt van de nagasari.

De pen, welke gebruikt werd, was denkelijk vervaardigd van de nerf (haropat) van het harig bladsteelbkleedsel van de arenpalm.

Waar het metalen platen betreft, zijn de letters, als de platen dun zijn, gegriffeld of gekrast; zijn de platen dik, dan zijn ze meestal gegraveerd.

Het is ook niet onmogelijk, dat de dikke bronzen platen wel eens op de volgende wijze zijn vervaardigd.

De letters worden in een weeke plaat van hars of was gegriffeld, welke plaat wordt omgeven door een vorm van aarde of vormspecie en, nadat die droog is, de was er uit gegloeid en het brons er ingegoten. Als ik zie, dat bij sommige vrij dikke platen de letters soms aan de keerzijde eenige doorbuiging vertoonen, wordt mijn vermoeden versterkt, dat wel eens van evengenoemd procédé is gebruik gemaakt.

Uit de Soenda-landen zijn slechts enkele metalen platen voor den dag gekomen en wel dunne koperen; ook van lateren tijd met vrij modern schrift en niet meer dan \pm 150 jaar oud. De eenige oude met Kawi-cursief-letter zijn die van Këbantënan (Tijdschr. Gen. deel XVI en XVIII). Van *Java* daarentegen veel meer en meestal bronzen, dikke en dunne. Gewoonlijk langwerpig vierkant. De nummering der bladen geschiedde op de wijze, als zoo even van de mss. is vermeld.

Enkele hebben een gat aan een der hoeken of kanten, om door middel van een ring (?) bij elkaar gehouden te worden.

Andere weêr werden in bronzen doozen bewaard, van welke laatste ik een tekening gaf. ⁽²⁾

Het zijn bijna alle praçâstis of schenkbrieven. ⁽³⁾

Een gouden en een zilveren plaat vereeuwigen het verbranden, denkelijk op den Dyeng, van een heilige, met zijn vrouwen en bijvrouwen, ⁽⁴⁾ terwijl andere gouden en zilveren plaatjes dienst hebben gedaan bij verbranding van lijken en een spreuk of aanroeping der Goden bevatten.

⁽¹⁾ Dat wil zeggen de gereedschappen nu van den geleerde zijn: de kalakatri, peso-raoet, enz.

⁽²⁾ Zie Verhandel. Genootschap, Deel 1879.

⁽³⁾ Zie o. a. Kawi-oorkonden v. Dr. COHEN STUART.

⁽⁴⁾ Zie Not. Genootschap Deel XVI bladz. 36 en Tijdschr. Deel XXV bladz. 464.

Ook op *Bali* moeten bronzen platen zijn gevonden, waaromtrent Dr. NEUBRONNER VAN DER TUUK heeft beloofd te zullen berigten.

Op katoen is voorgesteld een kaart van een groot deel der Soendalanden; dit stuk is een kleine 300 jaar oud. ⁽¹⁾

III. *De Buitenbezittingen:*

Voor zoover ik weet, zijn van *Sumatra*'s ouden tijd alleen een paar inscripties op steen bekend (Pagër-roejoeng, Batoe-bëragoeng en Koeboer Radja) van het begin der 14e eeuw (1269 en 1278) van *Çaka* met de Kambodja-type en een gouden plaat met Nâgarî-type uit een tope ⁽²⁾. Hier dient ook nog te worden vermeld de steen-inscriptie (trachiet) van Baros. In het Palembangsche moeten ook koperen platen en een zilveren bestaan, echter niet zoo heel oud. Die, bedoeld in Tijdschr. Gen. deel 18, bladz. 186, wordt niet ouder geschat dan 150 jaar en bevindt zich in handen van een hoofd der Pasëmah-landen.

Evenzoo worden in de Lampongs ook wel piagëms aangetroffen met Javaansch schrift op koperen platen gegriffeld, uit den tijd dat die streek onder de Bantamsche Sulthans stond. Zeker niet ouder dan de 16e eeuw.

Voor zoover het inlandsche schrift niet door het Arabische is verdrongen, griffelt de Batakker, Redjanger en Lamponger nu zijn schrift op bamboe, een enkele keer op rotan; ook worden vele mss. aangetroffen, geschreven op boombast ⁽³⁾ met inkt, en soms wordt ook wel van ons papier gebruik gemaakt. Ook werd en wordt het lontar-blad in sommige streken gebezigd. Het oudste bekende Lampong-ms. wordt geschat niet meer dan een 200 jaar oud te zijn. (Zie „Les mss. Lampongs” v. Dr. Neubr. v. d. Tuuk).

Van *Bali* is een korte grot-inscriptie (van 933 van *Çaka*), Kambodja- of Kawi-type, bekend; overigens is nu nog het lontar-blad het gewone schrijfmateriaal, waarin het schrift gegriffeld wordt.

Van koperen of bronzen platen op dit eiland sprak ik zoo even. Het is mij niet bekend of zij al of niet met Kawi-karakters beschreven zijn.

Van Borneo hebben wij de steen-inscriptie van Koetei.

Oude mss. van *Celebes* schijnen, behalve enkele in oud-Mak. schrift van de 17e eeuw, niet meer te bestaan; die van lateren tijd zijn geschreven op papier, evenals op *Bima* en *Endeh* geschiedt, waar men ook wel van lontar-blad gebruik maakt.

Behalve op *Celebes*, wordt het Boeginesche alfabet ook gebruikt in Boeginesche koloniën, die zich in den *Riouw*-archipel en op *Borneo* hebben gevestigd. Andere Ned. Indische volkeren, zooals de Dajaks, de Alfoeren, de bevolking der Molukken, enz. bezitten geen eigen alfabet; en, of enkele hunner er vroeger een bezaten, is niet bekend. Voor zoover daar geschreven wordt, bedient men er zich óf van ons letterschrift óf van het Arabische, het laatste vooral door

⁽¹⁾ Zie Tijdschrift Genootschap Deel XXIV (Kaart Tji-ela).

⁽²⁾ Zie not. Genootschap Deel. XV fo. 76—77.

⁽³⁾ De schors van den Alimboom.

de Maleijers in den *Riouw*-archipel, langs de kusten van *Sumatra* en *Borneo*, als ook door de Atjehers.

Ik hoop later in de gelegenheid te zijn om, te gelijk met een nauwkeuriger beschrijving der hedendaagsche schriftsoorten, waaromtrent mij steeds belangrijke bijdragen door de gewestelijke autoriteiten op de Buitenbezittingen welwillend worden toegezonden, een schetskaartje zamen te stellen van de verschillende schrift-gebieden in *Ned. Indië*.

Daar het Arabisch schrift niet met het Indische direct verwant is en ook een heel ander systeem volgt, heb ik daarvan in de tabel geen melding gemaakt en evenmin van het zoogenaamde „Arian-type”.

Het alfabet van de Philippijnen (No. 170) ontving ik van den Heer RIEDEL, echter zonder opgave van de plaats van herkomst.

Van teekenschrift is een voorbeeld gevonden in de *Minahassa* (Mededeelingen Zend. Gen. VI, 1862, bladz. 407), terwijl het ook niet onmogelijk is, dat de inscriptie te Tjitapen (Afd. Galoeh, res. Cheribon ⁽¹⁾) en die, voorkomende op eene rots in de Batak-landen tot dezelfde soort behooren.

En hiermede besluit ik mijne wel wat magere inleiding.

Moge mijn arbeid, de vrucht van veel gesnuffel, met toegevendheid worden beoordeeld en moge deze anderen en meerbevoegden opwekken om hem aan te vullen en te verbeteren, opdat wij welligt later met wat meer zekerheid dan nu, en geholpen door de geschiedkunde, eenige meerdere aanwijzingen krijgen omtrent den loop, dien de Indische invloed heeft genomen, d. w. z. van welke streken en in welke tijden de Indische beschaving in dezen Archipel is doorgedrongen.

Mogen ook de ontcijferaars van oude geschriften of opschriften er eenig nut van trekken.

Intusschen zal ik van mijn kant voortgaan met de verzameling van bouwstoffen.

WASPADA, 30 October 1881.

(¹) Zie Tijdschr. Genootsch. 1856. Oudheden in Cheribon door Wilsen.

Zie omtrent de verwarring van de djh met ai, de í (als Swara) en de verwisseling der pasangan gh met gy in oud-Jav. mss. Notulen Genootschap Deel XII fo. 36 en id. Deel XIII fo. 94. Zie ook omtrent de djh in Kawi-schrift Tijdschrift Genootsch. Deel XX.

Zie verder:

over Iloc-Iloc en Tagula alph. nouveau Journal Asiatique Tom. VIII, 1831;

over oud-Bima-alph. Verh. Gen. Deel XXIII f 135;

over alph. Inscr. Elberfeld, Tijdschr. Gen. Deel XIX 1876;

over alph. zoogenaamde Pilaar van Madjapahit, Tijdschr. Gen. Deel VII 1858 f 173;

over Inscr. Rots Dyeng, Verslagen kon. Acad. van Wetenschappen Deel VIII 1865 f 295.

TABEL

VAN

OUD en NIEUW.

Indische Alfabetten

door

K. F. HOLLE,

uitgegeven

voor rekening van het

**BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN &
WETENSCHAPPEN.**

Gelithogr. en gedrukt door C. LANG.
te BUITENZORG. (JAVA)

1877.

Volgorde der Letters	C. NEDERLANDSCH INDI											
	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101
	M ^s van Wanaradja, Garoet) (Lontar)	M ^s van Galoech (Lontar)	M ^s op daloewang van Pagar Ageng Soemedang 16 ^e eeuw.	Plaagem op Lontar van Djampang Tjandjoer	Diverse M.s.s. op Daloewang van Preanger.							
K												
K ^H												
G												
G ^H												
NG												
— NG												
T _J												
T _J ^H												
D _J												
D _J ^H												
N _J												
· T												
· T ^H												
· D												
· D ^H												
· N												
T												
T ^H												
D												

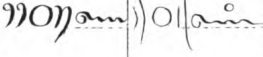

[WEST - JAVA]								D. BALI		E. SUMATRA
102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112
17 ^{te} eeuw,			Inscriptie Elberfeld te Batavia 1728	Mss uit het archief Regent Parakan - Moentjang				Inscrip- tie Grot te Sangsit	Nieuw Balisch Alphabet	Beschreven steen te Batoe Roejoeng
				1720	1740	1780	?			
ᮘ	ᮘ ᮘ	ᮘ ᮘ	ᮘ	ᮘ	ᮘ ᮘ	ᮘ ᮘ	ᮘ	ᮘ	ᮘ ᮘ	ᮘ
ᮙ	ᮙ	ᮙ	ᮙ	ᮙ	ᮙ ᮙ	ᮙ ᮙ	ᮙ	ᮙ	ᮙ ᮙ	ᮙ
ᮚ		ᮚ	ᮚ	ᮚ	ᮚ	ᮚ	ᮚ	ᮚ	ᮚ ᮚ	ᮚ
ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ	ᮛ ᮛ	ᮛ
ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ	ᮜ ᮜ	ᮜ
ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ	ᮝ ᮝ	ᮝ
ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ	ᮞ ᮞ	ᮞ
ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ	ᮟ ᮟ	ᮟ
ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ	ᮠ ᮠ	ᮠ
ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ	ᮡ ᮡ	ᮡ
ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ	ᮢ ᮢ	ᮢ
ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ	ᮣ ᮣ	ᮣ
ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ	ᮤ ᮤ	ᮤ
ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ	ᮥ ᮥ	ᮥ
ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ	ᮦ ᮦ	ᮦ
ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ	ᮧ ᮧ	ᮧ
ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ	ᮨ ᮨ	ᮨ
ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ	ᮩ ᮩ	ᮩ
᮪	᮪	᮪	᮪	᮪	᮪	᮪	᮪	᮪	᮪ ᮪	᮪
᮫	᮫	᮫	᮫	᮫	᮫	᮫	᮫	᮫	᮫ ᮫	᮫
ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ	ᮬ ᮬ	ᮬ

[BALI]	E. [SUMATRA]															
	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126
Nieuw Balisch Alfabet	Beschreven steenen te Batoe Roejoeng		Lampongs											Kom- mering	Abong	
			modern	Alphabetten uit les M ^{ss} Lampongs v. Sloet van den Beele door Neubronner van der Tuuk.												
				A ⁱ	A ^u	A ^u	A ^y	A ^r	A ^r	A ^u	C	D	E	G		
ꦠ	ထ	ထ														
ꦢ	ဒ	ဒ														
ꦥꦸ	ပ.ပ	ပ.ပ	ပ	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u		
ꦱ	က.က	ကြ.ကြ	က	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k		
ꦮ	ခ.ခ	စ.စ	ခ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
꦳	ဂ.ဂ	ဂ	ဂ	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g		
ꦺ	ဣ.ဣ	ဣ	ဣ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦽ	ဥ.ဥ	ဥ	ဥ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦺ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦽ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦺ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦽ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦿ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦻ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦼ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		
ꦾ	ဧ.ဧ	ဧ	ဧ	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca	ca		

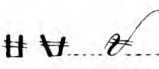
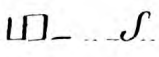

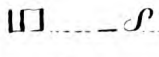
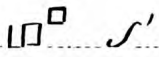

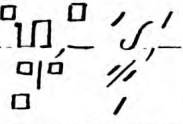

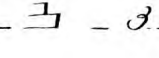

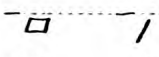
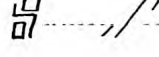

OOST - JAVA]														C. [WEST - JAVA]						
65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83		
Oud Javaansche Alphabetten na opgave Cohen Stuart. Tijdschr. kon. Instituut Nederl.-Land- en Volkenkunde Deel IV 1863. Modern. Jav. Alph. volgens Raféls										Nieuw Jav. Alphabet	Inscr. op ringen	Beschreven Steenen te Kwali, Galoeh	Steen te Buitenzorg 1055? v. Saka	Koperen platen te Kéban- -ténan	Beschreven steen te Djamboe -tén Buitenzorg	M ^{ss} Tjiboeroej, Garoe, Preanger Begin 16 ^e eeuw				
																	ƒ	̂		
					◻					𐇗 𐇗		𐇗 𐇗					𐇗			
𐇗	𐇗				𐇗					𐇗 𐇗				𐇗			𐇗			
				𐇗						𐇗 𐇗		𐇗 𐇗 𐇗		𐇗			𐇗			
										𐇗 𐇗					𐇗 𐇗		𐇗			
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗 𐇗 𐇗		𐇗			𐇗	𐇗		
				𐇗 𐇗	𐇗 𐇗					𐇗 𐇗				𐇗 𐇗			𐇗			
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗			𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗	𐇗		
										𐇗 𐇗					𐇗 𐇗		𐇗			
𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
										𐇗 𐇗				𐇗			𐇗			
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
										𐇗 𐇗				𐇗			𐇗			
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
										𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		
𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗	𐇗		𐇗 𐇗		𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗	𐇗 𐇗		

[WEST - JAVA]											D. [BALI]		E. [SUMATRA]		
99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114
Daloewang van de 17 ^{de} eeuw; Preanger.						Inscr. Elber-feld te Batavia	Mss mit het Archief Regent Parakan Moentjang				Inscr. Grot te Sangsit 933	Nieuw Balisch Alpha-bet	Beschreven steenen te Batoe Roejoeng 1269 v. Çaka.	Lamongsah modern	
							1720	1740	1780	?					
						𑀓		𑀚	𑀛	𑀜			𑀡		
𑀠	𑀡					𑀣		𑀤	𑀥	𑀦		𑀧	𑀨	𑀩	𑀪
			𑀫			𑀬		𑀭	𑀮	𑀯		𑀰	𑀱	𑀲	𑀳
			𑀴			𑀵		𑀶	𑀷	𑀸		𑀹	𑀺	𑀻	𑀼
			𑀽			𑀾		𑀿	𑁀	𑁁		𑁂	𑁃	𑁄	𑁅
𑁆	𑁇	𑁈	𑁉			𑁊		𑁋	𑁌	𑁍		𑁎	𑁏	𑁐	𑁑
𑁒	𑁓	𑁔	𑁕			𑁖		𑁗	𑁘	𑁙		𑁚	𑁛	𑁜	𑁝
𑁞	𑁟	𑁠	𑁡			𑁢		𑁣	𑁤	𑁥		𑁦	𑁧	𑁨	𑁩
𑁪	𑁫	𑁬	𑁭			𑁮		𑁯	𑁰	𑁱		𑁲	𑁳	𑁴	𑁵

A. [TRA]					F. [CELEBES]					G. [BIMA]			H. BORNEO	J. PHILIPPIJNEN
129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	
ng. oering	Man- deling	Angkola	Toba	Daëri	Makassar	Boegis	Oud Makass. volgens Matthes	Alph. volgens Raffles	Oud in onbruik geraakt volgens Friedrich		Alph. volgens Raffles	Jav. Alph. op balken kraton, Martapoera		
												u		
	~	~	~	~	~	~	Ⓢ	Ⓢ	~	Ⓢ	Ⓢ			
	-	-	-	-	~	~				┌		y		
	∩	∩	∩	∩	.	.						o o		
	o	o	o	o	.	.								
	x	+	x	+	x	+	^	a ^		┌		y ' ,		
	∩	∩	∩	∩										
	/	/	/	/	/	/	.	.						
	o							o	

[WEST - JAVA]												D. BALI		E. SUMATRA					
94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113
Diverse M ^{ss} op Daloewang van de 17 ^{te} eeuw Preanger											Inscriptie Elberfeld teBatavia 1728	M ^{ss} uit het Archief Regent Parakan Moentjang 1720 1740 1780 ?				Inscriptie Grot te Sangsit 933 v. C.	Nieuw Balisch Alphabet	Beschreven steenen te Batoe Roejoeng 1269 v. C.	
										117	I II								
										117									
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			
																			

Vervolg der Letters	B. NED. INDIE [OOST-JAVA]						C. WEST- JAVA	J. PHILIP- PIJNEN	
	162	163	164	165	166	167	168	169	170
	Beschr. steenen in de Res: Madioen Afd. Ponorogo 1060, 1231, 1318, 1319, 1320 v. Çaka		Afd. Sineh, Madioen 1381 v. Çaka	Afd. Ngawi 1381 v. Çaka	Beschreven steen Soekoeh 1362 v. Çaka	Beschr. steen Kediri 1338 v. Çaka	Inscripties op ringen	Koperen platen Kendal 841 v. Çaka	Inscr. bronzen Klok v. Galoch. 1111 v. Çaka
K									
K _H									
G									
G _H									
Ng									
-NG									
T _J									
T _{JH}									
D _J									
D _{JH}									
N _J									
T									
T _H									
D									
D _H									
N									
T									
T _H									
D									

Volgorde der Letters	B. N.I. [OOST - JAVA]						C. WEST-JAVA	J. PHILIPPIJNEN	
	162	163	164	165	166	167	168	169	170
	Beschreven steenen in de Resid: Madioen.			Beschr. steen Soekoe 1362 v. Çaka.	Beschr. steen Kediri 1838 v. Çaka.	Inscripties op ringen.	Koperen platen. Kendal 844 v. Çaka.	Inscriptie bronzen klok v. Galoeh 1111 v. Çaka.	
	Afd. Ponorogo 1060, 1231, 1318, 1319, 1320 v. Çaka.	Afd. Madioen 908 v. Çaka.	Afd. Sineh Ngaw 1381 v. Ç.						
D J N J									
R e									
L e									
A									
_a				(.))		
E									
e_	1?			<					
ai									
I									
_i									
_î									
O									
_o				(.)					
Oe									
_oe		)		
_ôe									
E									
_ër									
Klinkerdooder									

vervolg van bldz. 30 en 33.

CIJFERTEEKENS VASTE LAND VAN INDIE,														
volgens Burnell, Uitg. 1878 — zie f° 33.														
Cijfer tee- kens	Grotten		Vengi Pallavi ? 4 ^e eeuw	Nagari 10 ^e eeuw	Telugu Canare		Malaja -lam	Tamil		Gobar	Ge- tallen	Grotten		Grotten
	Oost	West			11 ^e eeuw	15 ^e eeuw		1520	1600			O.	W.	
1	—	—	၇	୧	၇	େ	𑊀	𑊁	𑊂	1	10	𑊃	𑊄	𑊅 200 𑊆 300
2	—	=	၈	୨	၈	ୈ	𑊃	𑊄	𑊅	2	20	𑊆	𑊇	𑊈 400 𑊉 1000
3	≡	≡	၉	୩	၉	୉	𑊄	𑊅	𑊆	3	30	𑊇	𑊈	𑊉 1000
4	+	𑊀, 4	𑊀	୪	𑊀	𑊁	𑊂	𑊃	𑊄	4	40	𑊅	𑊆	𑊇, 9
5	4, 𑊀	𑊁, 𑊂, 𑊃	𑊄	୫	𑊁	𑊂	𑊃	𑊄	𑊅	5	50		𑊆	Tamil
6	𑊇	𑊈, 𑊉, 𑊀	𑊁		𑊂	𑊃	𑊄	𑊅	𑊆	6	60	𑊇	𑊈	1000 9
7	7	𑊁, 7		୭	𑊂	𑊃	𑊄, 𑊅	𑊆	𑊇	7	70		𑊈	10 𑊉
8		𑊁, 3		୮	𑊃	𑊄	𑊅	𑊆	𑊇	8	80	𑊈	𑊉	20 30
9		2, 3		୯	𑊄	𑊅	𑊆	𑊇	𑊈	9	90		𑊉	40
0	—	—	—	୦	୦	୦	୦	—	—	0	100	𑊀, 𑊁	𑊂, 𑊃	𑊄

Errata et Addenda.

- Kolom 1* 500 v. Chr. lees ± 250 .
- " 2 f° 2 invullen djh 𑊀 nj 𑊁?
- " 3 " 2 ng inv. 𑊀
- " 21 " 3 Kaçmir l. Kashmir.
- " 37 " 4 Tj 𑊀 l. 𑊁 = 𑊂 .
- " 48 en volg. Saka l. Çaka.
- " 48 " 5 Kh 𑊀 T — f° 15 M 𑊀, Dh 𑊁.
- " 112 " 9 inv. Kh. 𑊀 T 𑊀, Th 𑊁.
- " 112 en 113 l. Batoe bëragoeng en Pagèr-roejoeng.
- " 10 f° 12 Sj moet zijn 𑊀 en H 𑊁.
- " 92 " 26 I " " 𑊀.
- " 35 en 36 l. Telègoe of Tailanga.
- " 168 f° 39 D m. z. 𑊀 D 𑊁.
- " 169 " 40 B inv. 𑊀
- " 168 " 41 O m. z. 𑊀? Oe 𑊁.
- " 16-19 " Nepol l. Nepal. 𑊀

...
...
...
...
...

၁

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
